

Нікітіна Наталія Петрівна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мов і методики їх викладання,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
e-mail: natnik555555@gmail.com

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ Л. СКОРОБАГАТЬКО)

У науковій розвідці розглядаються основні проблеми вивчення літератури рідного краю і сутність поняття, аналізуються чинні програми. Розглянуто та розкрито тематичне розмаїття творчості сучасної письменниці Чернігівщини Любові Скоробагатько, проаналізовано художні засоби творення образів, досліджено діалогічність творів.

Ключові слова: література рідного краю, гуманізація освіти, письменники-земляки, метафоричність, тематичне розмаїття

Постановка проблеми. Одним із проблемних питань на сьогодні при вивченні української літератури залишається розділ «Література рідного краю». З одного боку, те, що ні чинні програми, ні старий Державний стандарт не зобов'язують учителя обирати ті чи інші постаті, а отже, дозволяють творчо вирішувати це питання, є позитивним моментом. Учитель сам добирає митців, визначає як вік письменника, так і жанр його творів, їхню якість, методи і прийоми навчання. З іншого боку, перед учителем постає низка питань: укладання цілісної програми з літератури рідного краю (далі – ЛРК), яку постать обрати для вивчення, які твори запропонувати для обговорення, визначити їхню актуальність, застосувати цікаві методи та прийоми для розвитку критичного мислення учнів тощо.

Модною навіть стає тенденція пропонувати учням творчість ровесників, що нібито дозволить розвивати творчий потенціал останніх. А чи не призведе це до формування споживання неякісної літератури або читацьких несмаків? І де та тонка межа між якісною та неякісною, графоманською літературою? Тут учитель-словесник може розраховувати тільки на власні уподобання, на критичне оцінювання, доробку земляків, загалом, на сформованість, розуміння підтексту, впливу на свідомість вихованців, врешті, літературність, художність тощо. Звісно, що всі ці фактори наштовхують на думку і про якість вивчення розділу ЛРК, і про його ціннісний сенс, оскільки попри позитив (учитель сам обирає письменника-земляка) є певна розмитість або не визначеність мети й унікального досвіду, який дає вивчення ЛРК.

Окрім шанобливого ставлення до письменників-земляків, ЛРК формує розуміння значущості Слова, відчуття енергетики рідної землі, живильної для творчості, розуміння впливу поетичного твору, можливість почути й поспілкуватися, постави питання, вступити в дискусію тощо. Що як не живе спілкування, від серця до серця, здатне пробуджувати й зацікавлювати, тим самим формувати тісний зв'язок із рідною домівкою, рідною батьківщиною. У сучасних умовах війни виховання національно свідомої особистості в контексті гуманізації освіти є нагальним завданням школи.

Літературний процес регіону зазвичай впливає більш глибоко і влучно, оскільки відображає і мовну самобутність, і культурні та історичні надбання, що є близькими і співзвучними самому учню. Знайомство з письменником-земляком (чи «живим письменником») подекуди занурює учня глибше в літературу, навіть змушує проводити

паралелі із собою. Безсумнівно, що такі уроки розвивають творчі здібності учнів, викликають живий відгук останніх, стають прикладом для наслідування. Власне, учитель може ще й задіяти сучасні цифрові методи для викладання із залученням учнів: це і створення сторінок письменника в інстаграмі, флешмобів з поезії, відеопрезентацій тощо.

Аналіз останніх наукових публікацій. На жаль, на сьогодні чимало невизначеності із самим визначенням поняття ЛРК. Науковці В. Разживін та О. Харлан порушують питання щодо ЛРК: це твори письменників, які народилися, скажімо, на Донеччині, чи твори письменників, які писали про Донеччину? На нашу думку, відповідь має бути однозначною, так само, як і на питання щодо тематичного розмаїття, пропонованого для вивчення. Це література, авторами якої є сучасні письменники, що проживають у регіоні і пишуть про рідний край, мають значний творчий доробок та тематичне розмаїття. Важливим, на наш погляд, є ціннісні сенси творчості та її якість.

Проблемою віднайдення, визначення та розповсюдження ЛРК переймаються як бібліотеки, так і курси підвищення кваліфікації. Актуальною при вивченні ЛРК є творчість сучасних письменників, і тут загрозою, як уже наголошувалось, є ризик ознайомлення учнів із посередніми доробками – це залежить тільки від літературних смаків учителя.

Саме тому **метою** нашої розвідки стала творчість Любові Скоробагатько, поетки із с. Покровське Менського району, що на Чернігівщині, «учительки за покликанням і за професією» [1, с. 89]. Її поезії були надруковані в літературних альманахах «Сузір'я» та «Барви осені». Авторка бере участь у літературних конкурсах, є переможницею конкурсу патріотичної поезії імені Леоніда Тереховича. Важливим є видання збірки віршів «Струми моєї душі» (2023), участь у збірці «Крилом будь» (2024), де опубліковані вірші понад 30 українців.

Виклад дослідження. Творчість поетки вражає розмаїттям тем і образів.

У доробку:

- філософські теми («Був час, коли нас не було», «Як хочеться змінити увесь світ», «У хурделиці днів пролітають роки», «Роздуми», «Життя летить скаженим летом», «Я заздрю зорям»);

- одвічні людські цінності («Мама», «Лиш у минуле вороття нема», «Поспішайте», «Хай славиться святе ім'я твоє», «Як хочеться знову сказати слово «мамо!»);

- Україна, національна ідентичність («Символи України», «Ніщо не вічне в нашому житті», «Українському роди нема переводу», «Колись моя бабуся вишивала»);

- рідний край («Зачарована Десна», «Сад мого дитинства», «Мое село», «І знову, Біла кручо, добрий день!»);

- скороминушість життя («Чому так часто спогади болять», «Що буде після нас», «Життя «на біс» не можна повторити»);

- звертання до Долі («Спасибі, Доле!», «Храни мене, мій ангеле, храни», «Життя – подарунок», «Так хочеться душевного тепла»);

- зв'язок людини із природою («Я так давно не помічала осінь», «Щоб побачить веселку»);

- війна і смерть («До наших захисників», «Закрийте небо», «До російських матерів», «Ніколи не пробачу», «Війна змінила нас до невпізнання», «Як хочеться весни без зброї і без танків»).

Безсумнівно, що Л. Скоробагатько є яскравою представницею нової хвилі української поезії, яка характеризується актуальністю тем, порушених у її поезіях. Вони містять і національну ідентичність, війну, і філософські питання Долі і смерті, дитинства, культурної пам'яті тощо. Зауважимо, що творчість відзначається високим рівнем інтелектуальності та глибоким рефлексійним підходом, водночас письменниці вдається передати складні соціально-культурні контексти епохи і трансформувати одвічні теми в досить оригінальному контексті, без стереотипів. Особливу тематичну групу

становлять глибокі філософські поезії, у яких осмислюються загальнолюдські цінності, діалоги з Мамою, Бабусею, Родом, Україною, рідним краєм. Авторці вдається персоніфікувати рідну природу («І знову, Біла кручо, добрий день!», «Щоб побачить веселку», «Я так давно не помічала осінь»), що робить її поезії зрозумілими, близькими, співзвучними і водночас такими неповторними.

Творчість Л. Скоробагатько приваблює не лише тематикою, але й мовними засобами, синтаксичними конструкціями, особливою ритмікою тексту. Абсолютно всі мовні засоби створюють яскраві і неповторні образи, що окреслюють власну авторську позицію і сприяють вживленню читача в текст. Ні, в поезіях немає складних структур, що підкреслює щирість у висловленні емоцій і думок, – саме це й робить читача співучасником дійства, змушуючи співпереживати й захоплюватися картинами, що вправно малює талановита поетка. Можна багато віднайти влучних авторських метафор, як-от: «велич відчувається на відстані сльози», «туман сіда над пустою полів», «прірву, зіткану з проклять», «любисток в тихім затінку дрімав», «життя летить скаженим летом», – що є як інструментом самопізнання, так і рефлексією і над власним життям, і над життям села, роду, України.

Висновки. Отже, авторка надає читачу будь-якого віку відчути себе в середині твору завдяки влучним метафорам і образам, близьким у своїй простоті і глибині, що відкриває нові виднокола духовного розвитку. Проте все ж відмітною рисою творчості є глибокі роздуми над сучасним світом, цінностями та ідеалами, болями та втратами, оприявненими, промовленими, а значить – зціленими, віднайденими. Авторський діалог з читачем робить нас співавтором поезій.

*Мені болить, болить за Україну!
Вже стільки часу в тузі і журбі...
Але я вірю: буде світла днина!
А поки що – болить... А як тобі?*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крилом будь: поезії / упоряд. О. Мороль. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. 196 с.
2. Струни моєї душі: поезія / Л. Скоробагатько. Мена: ТОВ «Домінант», 2023. 116 с.
3. Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / уклад. Т. О. Яценко, Т. Б. Качак, В. В. Кизилова, В. О. Корнієнко, О. А. Бондарчук. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2021. 52 с. URL: <https://imzo.gov.ua> (дата звернення 20.06.2025 р.)
4. Українська література. 5–9 класи: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. О. М. Авраменко та ін.; за ред. О. Є. Бороня, С. А. Ковальової. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2017. 79 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (дата звернення 20.06.2025 р.)